

ZBIGNIEW DZIAMSKI

WSP w Bydgoszczy

MARIA TROJANEK

AE w Poznaniu

KONKURENCYJNOŚĆ MIEJSC LOKALIZACJI

1. Uwagi wstępne

Każda jednostka terytorialna dysponuje pewnymi możliwościami predystymującymi ją do rozwoju działalności /produkcyjnej czy usługowej/. Dopasowanie dziedzin działalności do owych możliwości, dla których te warunki są optymalnymi, pozwala na stworzenie podstaw, umożliwiających osiągnięcie wyższej efektywności.

Poniższe rozważania dotyczą prezentacji rachunku, którego przeprowadzenie umożliwia opracowanie zbiorczego zestawienia dopuszczalnych miejsc lokalizacji /od najgorszych do najlepszych ale mieszczących się jeszcze w granicach opłacalności społecznej/. Rachunek ten obejmuje porównanie możliwości określonej jednostki terytorialnej /aspekt podaży/ z zapotrzebowaniem/ aspekt popytu/ na poszczególne rodzaje zasobów, wynikających z lokalizacji wybranej działalności.

2. Ocena poziomu i stopnia wykorzystania zasobów w potencjalnych punktach lokalizacji

W charakterze narzędzia umożliwiającego opis poziomu i stopnia wykorzystania istniejących zasobów, w przekroju poszczególnych punktów lokalizacji, można wykorzystać pewne sekwencje działań zawarte w metodzie analizy nakładów /zasobów/ i korzyści¹. Punkt wyjścia tej metody polega na twierdzeniu, że prowadzenie każdej działalności gospodarczej wiąże się z utratą zasobów. W poszczególnych jednostkach terytorialnych występują pewne zasoby w określonym potencja-

le, które predystynują określoną jednostkę do rozwoju danej działalności.

Proponuje się wykorzystanie omówionej metody w dwóch etapach:

- I/ dotyczy inwentaryzacji zasobów, warunkujących prowadzenie działalności produkcyjnej w badanej jednostce terytorialnej,
- II/ obejmuje analizę "zasobochłonności" realizacji określonego programu rozwoju /określonego zestawu działalności/ w tej jednostce.

Inwentaryzację zasobów można przeprowadzić odnośnie poszczególnych grup zasobów².

Inwentaryzacja zasobów według grup

Grupy zasobów	Wielkości opisujące poszczególne rodzaje zasobów
A. Warunki demograficzne i naturalne	
1. Zasoby siły roboczej	a/ ludność w wieku produkcyjnym b/ ludność w wieku poprodukcyjnym c/ stan zatrudnienia d/ dojazdy do pracy
2. Zasoby wodne	Zasoby dyspozycyjne a/ wód powierzchniowych b/ wód podziemnych
3. Zasoby surowcowe	a/ surowce mineralne b/ surowce pochodzenia rolniczego
B. Infrastruktura ekonomiczna	Urządzenia wodno-kanalizacyjne a/ sieć wodociągowa b/ sieć kanalizacyjna c/ oczyszczalnia

1	2
	Urządzenia energetyczne
	a/ sieć energetyczna
	b/ sieć ciepła
	Urządzenia komunikacyjne
	a/ drogi dojazdowe
	b/ bocznice kolejowe
	c/ wiadukty
	d/ centrale telefoniczne
C. Infrastruktura społeczna	Zasoby mieszkaniowe
	Placówki oświaty i kultury
	a/ szkoły
	b/ biblioteki
	c/ domy kultury
	d/ kina
	Placówki ochrony zdrowia i opieki społecznej
	a/ przychodnie
	b/ szpitale
	c/ żłobki
	d/ przedszkola
	Ścież obrotu towarowego
	a/ sklepy
	b/ zakłady gastronomiczne
D. Istniejące zainwestowanie produkcyjne	1. Poziom produkcji faktycznie osiągnięty i pułap
	a/ wyroby gotowe
	b/ półfabrykaty
	c/ odpady
	2. Urządzenia zakładowe
	a/ warsztaty remontowo-naprawcze
	b/ magazyny
	c/ ujęcia wody
	d/ oczyszczalnie
	e/ gazownie
	f/ elektrownie

A. Warunki naturalne i demograficzne

Wśród elementów określających warunki naturalne istotną rolę, z punktu widzenia rozmieszczenia przemysłu - odgrywają zasoby naturalne, które ze względu na częstotliwość występowania dzielą się na:

- powszechne /powszechnie występujące lub rozproszone/,
- rzadkie /skupione, rzadko występujące/.

W miarę upływu czasu zasoby surowców zmniejszają się i ograniczone stają się - z tego punktu widzenia - możliwości wyboru nowych miejsc lokalizacji/, sytuacja ta może ulec zmianie pod wpływem odkryć i eksploatacji nowych złóż.

Kolejną składową tworzącą warunki naturalne są zasoby wodne, których znaczenie przy wyborze lokalizacji ciągle wzrasta m.in. ze względu na występowanie deficytów wody na pewnych obszarach /przemysły wodochłonne/ oraz konieczność ochrony wód przed zanieczyszczeniami. Stąd ważne znaczenie przy lokalizacji zakładów zaliczanych do tych grup mają bilanse wody oraz wielkości zużycia na danym terenie. Nadmierne wykorzystanie grozi zakłóceniem naturalnych procesów regeneracji.

Następnym elementem zaliczanym do warunków naturalnych jest ziemia, która traktowana była błędnie, jako dobro nie podlegające oszczędnej, racjonalnej gospodarce³. W decyzjach o wyborze lokalizacji odgrywała bierną rolę; czyli ignorowano w pewnym sensie potencjalne warunki lokalizacji, występujące na określonych obszarach zwłaszcza możliwości optymalnego wykorzystania rolniczo-hodowlanego.

Pozostałe elementy, tworzące warunki naturalne ze względu na stosunkowo mało znaczenie do rozpatrywanej problematyki, zostaje w rozważaniach pominięte.

Drugim z kolei czynnikiem odgrywającym istotną rolę w zagadnieniach rozmieszczenia produkcji są zasoby siły roboczej /ilość, kwalifikacje, możliwość zapewnienia ekonomicznie i społecznie uzasadnionych dojazdów do pracy, budownictwo mieszkaniowe/.

B. Zainwestowanie infrastrukturalne

Kolejną grupę zasobów stanowi infrastruktura. Dzieli się ona na infrastrukturę ekonomiczną /techniczną, produkcyjną/, która obejmuje urządzenia i obiekty w zakresie komunikacji, energii, kanalizacji itd. a zaspakajają potrzeby sektora produkcyjnego, nieprodukcyjnego i ludności oraz na infrastrukturę społeczną, obejmującą urządzenia i instytucje w dziedzinie oświaty, nauki, zdrowia, kultury, wymiaru sprawiedliwości. Infrastruktura spełnia z jednej strony funkcje usługowe wobec sektora produkcyjnego, nieprodukcyjnego i ludności a z drugiej strony jest czynnikiem /poźniej skutkiem/ wpływającym na rozmieszczenie działalności w przestrzeni. Słabe wyposażenie w urządzenia infrastrukturalne pewnych terenów nie sprzyja powstawaniu nowych lokalizacji. Atrakcyjność miejsc lokalizacji wyznaczona jest także przez zainwestowanie infrastrukturalne. Zróżnicowanie warunków lokalizacji w poszczególnych jednostkach terytorialnych ma wpływ na kształtowanie się wielkości nakładów inwestycyjnych i kosztów eksploatacyjnych w okresie funkcjonowania lokalizacji przedsięwzięć inwestycyjnych. Ustalenie tych wielkości dla przewidywanego okresu eksploatacji następuje szereg trudności natury merytorycznej i rachunkowej. Wiąże się to z tym, iż bardzo trudno jest uwzględnić w rachunku nakładów i efektów wszystkie zmiany, jakie będą miały miejsce w rozpatrywanym okresie czasu w danej jednostce terytorialnej. Warto dodać, że inaczej kształtują się te wielkości w jednostkach terytorialnych o różnym stopniu istniejącego już "zainwestowania".

Wyższe nakłady na inwestycje pośrednie i towarzyszące w nowych okręgach pogarszają wskaźniki efektywności - rozpatrywane dla krótkiego okresu - lokalizacyjnego tam przedsięwzięcia inwestycyjnego w porównaniu do lokalizacji w okręgach starych /w przypadku gdy istnieją rezerwy/. W dłuższym zaś okresie stwarzają potencjalne warunki do lokalizacji nowych działalności i przyczyniają się do poprawy wskaźników efektywności zlokalizowanych i lokalizowanych przedsięwzięć. Ponadto lokalizacja w starych okręgach może być względnie tańsza w przypadku istnienia jeszcze rezerw w mocy jednostek gospodarki miejskiej ale także może okazać się o wiele droższa gdy w miarę rozwoju powiązań produkcyjno-usługowych koniecznym będzie

przekroczenie kosztownego progu rozwoju danego miasta. Zatem możliwość "połączenia" danego przedsięwzięcia inwestycyjnego do zastanego układu infrastrukturalnego może być źródłem oszczędności w nakładach inwestycyjnych i kosztach inwestycyjnych i eksploatacyjnych można uzyskać lokalizując zakłady obok siebie - powstaje wówczas możliwość wykorzystania wspólnego uzbrojenia. Zatem w zależności od wyboru lokalizacji określonego przedsięwzięcia inwestycyjnego występują często istotne różnice w wysokości dodatkowych nakładów inwestycyjnych, które trzeba ponieść w celu stworzenia warunków niezbędnych do funkcjonowania danego przedsięwzięcia inwestycyjnego⁴.

C. Koncentracje działalności w przestrzeni

Następną grupę zasobów omawianych w naszym opracowaniu stanowią zasoby majątku produkcyjnego stworzone w przeszłości.

Każde przedsiębiorstwo dzięki zlokalizowaniu swej działalności w miejscu, w którym funkcjonują inne przedsiębiorstwa i zakłady oraz instytucje może osiągnąć nowe korzyści. Ten fakt - po raz pierwszy wskazywany przez Marshalla⁵ - odnośnie korzyści osiąganych z tytułu przestrzennej koncentracji działalności przez pojedyncze przedsiębiorstwo kapitalistyczne, można w warunkach gospodarki socjalistycznej przetworzyć jakościowo i ukierunkować na korzyść odnoszone przez całą gospodarkę. Przedsiębiorstwo z momentem rozpoczęcia działalności może się włączyć w użytkowanie "zastanej" już infrastruktury ekonomicznej i społecznej, w istniejący układ powiązań między poszczególnymi podmiotami gospodarczymi, znajdującymi się w danej jednostce terytorialnej zakładów o podobnym bądź zróżnicowanym /uzupełniającym/ profilu produkcyjnym stwarza możliwości osiągnięcia dodatkowych korzyści wynikających z podziału pracy ukształtowanego między zakładami z danej jednostki terytorialnej. Potencjalne rozmiary tych korzyści będą zależeć z jednej strony od profilu produkcyjnego zakładów już istniejących, a z drugiej strony od siły i charakteru powiązań produkcyjno-zaopatrzeniowych między nimi.

Odzwierciedleniem wyżej wymienionych korzyści są:

- 1/ oszczędności nakładów inwestycyjnych,
- 2/ obniżenie kosztów bieżących.

Decyzja wybudowania jakiegokolwiek zakładu produkcyjnego wywołuje w sferze zagadnień ekonomicznych, /działalności gospodarczej/ pewien ciąg zależności:

1/ w sferze produkcyjno-zaopatrzeniowej charakterystycznymi są następujące związki: aby mogła odbywać się produkcja w danym obiekcie należy zapewnić możliwość i sprawność zaopatrzenia go w surowce, materiały podzespoły produkcyjne itp., - z drugiej strony poprzez podział wytworzonej produkcji w nowym zakładzie kształtuje się określone proporcje w rozpatrywaniu produkcji w wybranej jednostce przestrzennej.

2/ w sferze usługowej - infrastruktura ekonomiczna i społeczna występują powiązania danego obiektu z jednostkami ogólnej obsługi gospodarczej danego terenu,

Wielkości kosztów produkcji /zależna od wyboru miejsca lokalizacji/ określona jest m.in. profilem produkcyjnym jednostki terytorialnej, w której ma być zlokalizowany nowy zakład oraz stopniem racjonalności ukształtowanego tam podziału pracy. Mogą one ulec jedynie zmniejszeniu pod wpływem:

1/ oszczędności nakładów związanych z transportem,

2/ obniżce strat wynikającej ze względnej łatwości usuwania zakłóceń w działalności produkcyjnej,

3/ specjalizacji i kooperacji przedsiębiorstwa, znajdujących się w obrębie danej jednostki przestrzennej.

Użytkownikami zasobów obok zakładów produkcyjnych są mieszkańcy danej jednostki terytorialnej i placówki infrastruktury ekonomicznej.

Wielkość zużycia zasobów uwarunkowaną określonymi zestawami działalności produkcyjnej w danym czasie ustala się, mnożąc wielkość produkcji globalnej poszczególnych zakładów przez charakterystyczne dla normy zużycia zasobów, przy czym normy te powinny obejmować zarówno zużycie indywidualne /gospodarstwo domowe/, jak i zbiorowe /realizowane za pośrednictwem placówek infrastruktury społecznej/.

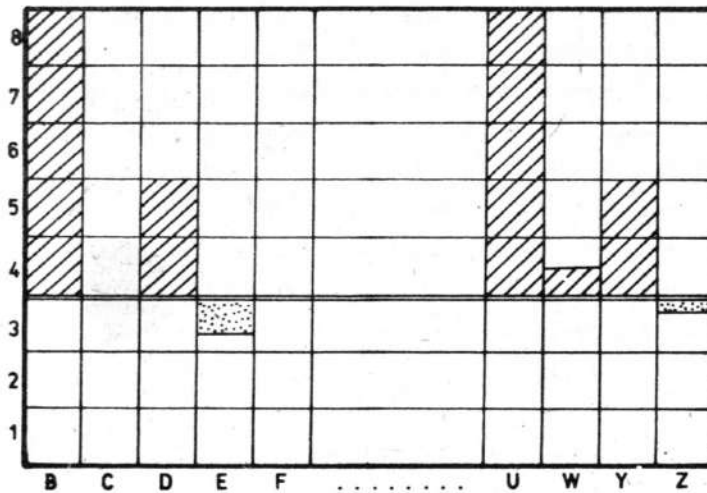
Łączne zużycie zasobów przez zakłady produkcyjne, ludność i placówki infrastrukturalne w danej jednostce terytorialnej można z kolei odnieść do rozmiarów produkcji wytwarzanej w jednostce. Otrzyma się w ten sposób normę zużycia zasobów, która może służyć do ustalenia tzw. postulowanego potencjału zasobów. Potencjał ten

jest iloczynem rozmiarów produkcji i norm zużycia /w przekroju określonych rodzajów zasobów/.

Zestawienie potencjału postulowanego z faktyczną wielkością zasobów istniejących w danej jednostce terytorialnej jest podstawą do określenia ewentualnych rezerw lub niedoborów.

Jedn.

Pułap możliwości rozwojowych

Aktualny poziom działalności produkcyjnej

Rys. 1. Rezerwy i niedobory zasobów

Z treści powyższego wykresu wynika, że wielkość potencjału postulowanego w stosunku do faktycznej wielkości zasobów może być równo większa /oznacza to, że w stosunku do aktualnego poziomu działalności produkcyjnej występują braki /bądź mniejsza/ występują rezerwy/.

Na Rys. 1. zaznaczony jest kreską poziomą, która może znaleźć się powyżej bądź poniżej linii oznaczającej aktualny poziom wykorzystania zasobów. Z Rys. 1. wynika, że w stosunku do aktualnego poziomu wykorzystania zasobów istnieją:

- rezerwy zasobów oznaczonych literami B, D, U, W, Y,
- niedobory zasobów oznaczonych literami E, Z,
- stan zasobów w kolumnie C, F odpowiada potrzebom wynikającym z aktualnego poziomu działalności.

Równocześnie można określić pułap możliwości rozwojowych danej jednostki terytorialnej wyznaczonej przez zasoby o maksymalnym rozmiarze rezerw, przy założeniu, że pozostałe zasoby są możliwe do powiększenia.

Na podstawie takich zestawień można nakreślić potencjalne punkty lokalizacji dla określonej działalności. Spośród nich dokonany zostałby wybór jednostki terytorialnej, gdzie zlokalizowana byłaby dana działalność /określony program rozwoju/.

3. Analiza zasobochłonności różnych zestawień działalności

W zależności od wyboru programu rozwoju, który miałby być zlokalizowany w określonej jednostce terytorialnej różnie będą przedstawiały się zmiany w zasobach, niezbędnych do zrealizowania tychże programów. Należałoby zatem wariantowo przeanalizować zmiany w zasobach wywołane rozpatrywaniem lokalizacji w danej jednostce terytorialnej określonej działalności produkcyjnej i wyborze takiego zestawu działalności produkcyjnej i wyborze takiego zestawu działalności, który mógłby być zrealizowany w danej jednostce po najniższych kosztach /inwestycyjnych i eksploatacyjnych/. Koszty te wynikałyby m.in. z potencjału poszczególnych rodzajów zasobów i możliwości ich powiększenia.

4. Zakończenie

W powyższym opracowaniu podjęto próby naszkicowania rozwiązania umożliwiającego wytypowanie jednostek terytorialnych /punktów lokalizacyjnych/, które mogą być potencjalnymi miejscami lokalizacji określonego typu działalności wytwórczej. Wydaje się, że wytypowaniu takich jednostek może być wynikiem specjalistycznych studiów branżowych, mających na celu inwentaryzację czynników lokalizacji i ich analizę w zestawieniu z hipotezą zapotrzebowania dla określonego wariantu działalności.

PRZYPISY

- ¹Por. B.Malisz, Metoda analizy progowej w zastosowaniu do planowania rozwoju miast i regionów, Studia KPZK PAN 1971 T.34
- ²Z punktu widzenia, celów dalszej analizy - dokonano podziału zasobów na następujące grupy:
 - warunki demograficzne i naturalne,
 - infrastrukturę ekonomiczną,
 - infrastrukturę społeczną,
 - istniejące zainwestowanie produkcyjne.
- ³Por. m,in Problemy gospodarowania przestrzenią, Biuletyn KPZK 1971 Ochrona środowiska, W: Zeszyty dokumentacyjne 1973
- ⁴J.Goryński, Rola bilansowania terenów i oceny infrastruktury w gospodarce przestrzennej
- ⁵Por. A.Marshall, Zasady ekonomiki, Wyd. M.Arcta w Warszawie T.1

КОНКУРЕНТНОСТЬ МЕСТ ЛОКАЛИЗАЦИИ

Резюме

В статье принята попытка наброски решения, позволяющего выдвинуть на первый план территориальные единицы, которые могут быть потенциальными местами локализации определенного типа производственной деятельности. Их можно ограничить до выдвинутых выбранных территорий или, принимая во внимание, определенные общественные и общественно-хозяйственные и т.д. цель.